

Uusia näköaloja kasvatuksen ja koulutuksen historiaan

Markku Leinonen

Jussi Hanska & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.) 2010. Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266:1. Helsinki. 407 s.

Suomen Historiallisen Seuran kolmiosaisen teoshankkeen, Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian ensimmäisen osan toimitustyö on saatu päätökseen. Kyseessä on useamman vuoden hanke, jossa periaatteena oli tarkastella Suomen historiaa kasvatuksen ja koulutuksen näkökulmasta. Teossarjan ensimmäinen osa tarkastelee ajanjaksoa, joka ulottuu keskiajalta aina 1860-luvulle saakka. Teos nojautuu uusimpaan tutkimukseen ja sen kirjoittajakunta koostuu suomalaisista eturivin tutkijoista useammalta tieteenalalta. Niinpä tuloksena on varsin monipuolinen ja syvälinen teos, joka avaa uusia mielenkiintoisia näköaloja maamme kasvatuksen ja koulutuksen historiaan. Teos on myös erinomaisesti toimitettu.[1] Varsin runsas kuvitus tukee teoksen kokonaisuutta. Paikoin kuvat, taideteokset ja piirrookset on saatu koskettavasti havainnollistamaan ja avaamaan historiallista todellisuutta. Laatikojen lyhyet artikkelit ja tapauskuvaukset syventävät tarkastelua, tuovat ilmiön ”lähelle” sekä antavat rytmiä. Mielenkiintoisia yllätyksiä tulee lukijalle vastaan.

Teoksen toimitustyötä on kantanut ajatus lähestyä ilmiökenttää aikakauden yhteiskunnan rakenteista käsin säätyjaon mukaisesti. Kansainväliset kytkennät ovat saaneet merkittävän sijan. Aiempaa syvällisemmin tuodaan esille muun muassa tyttöjen ja naisten koulutus ja kasvatus. Utelias lukija saa tutustua aatellisen naisen tai miehen kasvatuksen kulmakysymyksiin, niin myös virkamiesten opintiehen ja oppipoikien edistymiseen ammatillisella urallaan. Yhteiskunnan rakenteista ja muutoksesta käsin teos avaa erilaisia kasvatuksellisia todellisuuksia. Myös rahvaan ja vähäosaisten kasvatukseen avautuu mielenkiintoisia näköaloja, kuten myös lapsuuden inhimillisesti kuvattuihin maailmoihin. Millainen oli saamelaiden lapinkoulu tai miten kansaa valistettiin maataloudessa tai koulutettiin maanmittareita? Keskiajan papiston koulutuksesta paljastuu uusia juonteita kuten *Cum ex eo* järjestelmä, niin myös kansan kirkollisesta kasvattamisesta rippikäytäntöineen. Paikoin teoksen esitys tempaa vahvasti mukaansa.

Kasvatus Suomessa on tavattoman laaja aihealue. Klassisen käsityksen mukaan koko elämä on kasvua, oppimista ja opettamista, myös sosiaalistumista osaksi yhteisöä ja yhteiskuntaa. Teoksen kuvaamina vuosisatoina vain pieni osa maamme väestöstä kulki muodollista opintietä, tosin kirkko kasvatti ja opetti kansaa ja puhdasoppisuuden ajoista lähtien yhä totaalisisemmin, kuten teoksessa erinomaisesti kuvataan. Mutta Suomen heimojen elämään kuuluivat ammoisista ajoista perinteiset elinkeinot ja tavat, metsästyks, kalastus, viljely, karjan kasvatus, perinteinen elämä kyläyhteisössä ja perheessä. Käsillä oleva teos avaa uusia mielenkiintoisia näkymiä kasvatuksen maailmaan, mutta teoksen painotus on edelleen koulutuksessa.

Vaikka pakanallinen uskontomme, jota Agricola kuvaa, juurittiin vähitellen pois,

pysyimme omaa kieltä käyttävinä, elinkeinojamme ja monia perinteitä omalla tavallamme harjoittavina ihmisinä. Miten tähän peruselämään opittiin ja ohjattiin Suomessa noina pitkinä vuosisatoina? Tämä on suomalaisen kasvatuksen historian ydinkysymyksiä. Ja miten kristillinen kulttuuri yhdistyi Suomen heimojen perinteiseen elämäntapaan? Onpa itse oppia-sanakin kuulunut alun perin pyyntikulttuurin piiriin. Paltamolainen talonpoikaesisäni vielä 1800-luvulla rakensi itse talonsa ja kasvatti ruokansa, teki veneensä ja pyydysti riistansa, opetti lapsensa näihin ja osallistui kylän elämään. Ja hän teki kaiken ilman muodollista opintietä, poisluettuna pakollinen kristinoppi tietenkin.

Lähdeaineistojen mahdollisesta niukkuudesta huolimatta, johon teoksen tekijät viittaavat, kasvatuksen tutkimusta tulisi edelleen jatkaa, laajentaa ja syventää. Kasvatus Suomessa laajasti käsitettynä on valtavan tärkeä tutkimuksellinen haaste, jota sivistysvaltion tulisi kaikin tavoin tukea. Itseymmärrystä tarvitaan muuttuvassa maailmassa. Itseymmärryksen ja saavutetun tiedon koko arvo tulee näkyviin vasta pitkällä aikavälillä. Vaikka teos pakostakin kuvaa vain osan kasvatuksen historiasta maassamme kyseisenä ajanjaksona, se lisää kuitenkin arvokkaalla tavalla tietoaamme.

Paitsi opetuksen ja tutkimuksen tueksi, tällaisen teoksen soisin löytävän tiensä myös kirjastoihin ja koteihin. Se on arvokas ja mielenkiintoisesti kirjoitettu kirja, joka voi herättää monen nuoren ja vanhemmankin mielenkiinnon. Juuri monipuolisuutensa ja eri tieteenalojen syvällisen asiantuntemuksensa vuoksi teos lisää arvokkaalla tavalla kenen tahansa tietopääomaa. Teos on myös erinomainen lahjahankinta. Voin suositella tätä teosta Mikael Agricolan *Psalttarin* esipuheessa aikoinaan kirjoittamia sanoja kasvatuksen historian alueelle soveltaen:

Quin Carhu sikiöns noleskele. Nins täte lue ia harioittele.

Viitteet

- [1] Viimeistellystä jäljestä kiitos lankeaa toimittajien lisäksi toimitussihteeri Elina Kataiselle. (Toim. huom.)

KT Markku Leinonen on Jyväskylän yliopiston dosentti.